

10. Ушаков Д. В. Социальный интеллект как вид интеллекта / Д. В. Ушаков // Соц. интеллект: Теория, измерение, исследования. – М., 2004. – С. 11-29.

11. *Social Intelligence*, John Kihlstrom and Nancy Cantor, in R.J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence*, 3 rd.ed. (pp.359–379). Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 2011.

УДК 316.334.22

Ю.В. Літошенко, викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ГЛОБАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

У період соціальної трансформації не просто змінюється характер і направленість ідентичності молоді, змінюються також механізми її формування. На цьому етапі розвитку суспільства відчуження стає характерною рисою і проявляється не лише у сфері трудової діяльності, а і поширюється на соціальні інститути, такі як політика, освіта, культура, сім'я, релігія. У таких обставинах молодь вимушена вибирати елементи ідентифікації самостійно, відштовхуючись від власного розуміння того, що відбувається.

Ключові слова: глобалізація, національна ідентифікація, культурна ідентифікація, соціальна трансформація, паттерн, самоідентифікація молоді, національна ідея, молодіжна політика.

В период социальной трансформации не просто меняется характер и направленность идентичности молодежи, меняются также механизмы ее формирования. На данном этапе развития общества отчуждение становится характерной чертой и проявляется не только в сфере трудовой деятельности, но и распространяется на социальные институты, такие как политика, образование, культура, семья, религия. В данных обстоятельствах молодежь вынуждена выбирать элементы идентификации самостоятельно, отталкиваясь от собственного понимания того, что происходит.

Ключевые слова: глобализация, национальная идентификация, культурная идентификация, социальная трансформация, паттерн, самоидентификация молодежи, национальная идея, молодежная политика.

In the period of social transformation, not only changed the nature and direction of youth identity, are also mechanisms of its formation. At this stage of development of society alienation becomes a characteristic feature, and is manifested not only in relation to employment, but extends to the social institutions, such as politics, education, culture, family, religion. In these circumstances, the youth have to choose elements of identification independently, proceeding from their own understanding of what is happening.

Key words: globalization, national identity, cultural identification, social transformation, the pattern, self-identification of youth, national idea, youth policy.

Постановка проблеми. Зміна геополітичної ситуації у світі, включеність України в процеси глобалізації, зміна форм соціального устрою зумовлює потребу в переосмисленні феномену національної ідентичності українців.

В умовах соціальної трансформації молодь виступає носієм нових цінностей, моделей поведінки та культурних зразків, які інтегруються наступними поколіннями. Цей факт дозволяє розглядати молодь як потенціал розвитку суспільства. Глобалізація розширює можливості соціального розвитку молоді, а ідентичність, як властивість зберігати свою цілісність та усвідомлювати приналежність до спільнотам, в умовах нестабільності є головним чинником реалізації потенціалу молоді. Ідентифікація проявляється у свідомості у вигляді орієнтації на певні зразки поведінки, зумовлюючи рівень інтенсивності соціальної активності, готовності до виконання соціальних ролей, громадських обов'язків.

У зв'язку зі змінами духовно-ціннісних орієнтирів, які неминуче відбуваються під дією процесів глобалізації, ідентифікація дає можливість зберегти традиції та культуру українського суспільства. Цей процес покликаний акумулювати етнічну ідентичність і є системоутворюючим компонентом збереження єдності нації.

Підвищений інтерес до процесів ідентифікації пояснюється тим, що ідентичність є індикатором оцінки особливостей поведінки молоді в різноманітних суспільних сферах життя.

Актуальність цієї проблеми в сучасному українському суспільстві зумовлена не лише розвитком людської індивідуальності, зростанням особистісного фактора молоді в політичних процесах, а й демократичними змінами в постсоціалістичних країнах, зростанням міжетнічної напруженості й конфліктів, посиленням міграційних процесів.

Аналіз досліджень та публікацій з цієї теми засвідчує особливу увагу таких учених, як А. Арент, Д. Сороса, Н. Антонова, А. Донцова, А. Хабібуліна, О. Антонюка, В. Горбатенко, М. Степаненко, В. Кременя, І. Кресіна, Т. Рудницької.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: основи генетичної психології (С. Д. Максименко), психологічні концепції, які розкривають зміст та структуру самосвідомості (Р. Бернс, Е. Еріксон, І. Кон, Г. Костюк), етнічну та національну ідентичність (Г. Балл, П. Гнатенко, В. Павленко, С. Таглін, М. Шульга).

Мета статті – аналіз національно-культурної ідентифікації сучасної української молоді.

Виклад основного матеріалу. Поняття «ідентичність» увійшло до наукового обігу завдяки соціальній психології, отримавши різні змістовні наповнення в межах трьох концептуальних напрямків: психоаналізу, класичного символічного інтеракціонізму, когнітивно-орієнтованої теорії, в 70-х роках XIX ст. Її появу пов'язують з когнітивною революцією, з іменами А. Тешфела, Дж. Тернера, С. Московічі. На думку цих дослідників, ідентифікація є результатом категоризації і самокатегоризації, яка, відбуваючись на різних рівнях, формує персональну та соціальну ідентичність. Індивід визначається системною ієрархією ідентичностей. Представник психоаналітичного підходу Е. Еріксон зазначав, що у змісті соціальної ідентифікації, якій відповідає національно-культурна ідентичність молоді, дуже важливою є ціннісна складова цього феномену. В наукових працях Дж. Марсія обґрунтовується темпоральний підхід до розуміння ідентичності, підкреслюється такі її якості, як динамічність та змінність.

У сучасній соціології теорії ідентифікації представлені у вигляді різних підходів, а саме: структурний функціоналізм, символічний інтеракціонізм, феноменологічна соціологія та інтегративний підхід.

Національно-культурна ідентичність молоді – складний, багатокомпонентний феномен. Національна, релігійна та територіальна приналежність, культура, політична поведінка, яка проявляється у базових паттернах повсякденної поведінки, служать основою національно-культурної ідентичності, виконують роль її елементів та дозволяють ідентифікувати національно-культурну спільність і приналежність до неї. Під національно-культурною ідентифікацією молодого покоління слід розуміти результат усвідомленого віднесення молоді до соціальних груп на основі таких чинників, як національність, культура, релігія, державна та політична приналежність, прийняття властивих їм норм, цінностей, моделей поведінки.

У період соціальних перетворень не просто змінюється характер і направленість ідентичності молоді, змінюються також механізми її формування. У сучасному суспільстві відчуження стає характерною рисою і проявляється не лише у сфері трудової діяльності, а й поширюється на соціальні інститути, такі як політика, освіта, культура, сім'я, релігія. У таких обставинах молодь вимушена вибирати елементи ідентифікації самостійно, відштовхуючись від власного розуміння того, що відбувається.

Однією із значних умов, яка опосередковує дію механізмів формування ідентифікації, є глобалізація. За даними Н. Хвилі-Олінтер, до головних особливостей ідентифікації молоді в суспільстві, що трансформується, належить:

- нестійкість, суперечності та турбулентність ціннісних орієнтацій, які відображають національно-культурну самосвідомість;
- розходження когнітивної та поведінкової складової національно-культурної ідентифікації вказує на нелінійність та нерівномірність процесу ідентифікації;
- прагнення отримати психологічний захист. Приналежність до національної спільноти виконує компенсаторну функцію в умовах нестабільності та беззахисності.

Необхідно розрізняти національну та етнічну ідентичність, оскільки кожна з них займає певне місце в системі життєвих цінностей. Витоки етнічної ідентифікації слід шукати в минулому, однак процес етнічної самоідентифікації відбувається на основі теперішнього етнокультурного контексту. Етнічність дедалі більше переходить із середовища матеріальної культури до духовної та особистісної сфери. Внутрішніми факторами співвіднесення індивідом себе з певною спільнотою виступають мова, культура і престиж етносу в суспільстві.

Поняття національної ідентичності належить до розряду соціально-політичних, які орієнтовані на вироблення еталонів етносоціальної, політичної поведінки. Національна ідентичність спирається на культурні й громадсько-політичні традиції, інтереси, перспективи політичного розвитку, спільні політичні інститути, права та обов'язки, економічний і соціальний простір, спільність громадянства [1]. Цілісність національної ідентичності сприяє збереженню консенсусу з фундаментальних питань розвитку держави. Національна ідентичність – це не вроджена риса народу, а результат суспільного виховання. Для визначення рівня етнічної ідентичності української молоді важливу роль має інтегральна оцінка орієнтацій щодо етнічної мови та почуття до рідної землі. За даними соціологічних досліджень, активна зайнятість у трудовій сфері впливає на спрямованість інтересів молодих людей. Найбільш поціновується рідна мова у групах керівників підприємств та різноробів (75 % і 80 %). У решті груп молоді показники мовного пріоритету значно менші. Значення мовного пріоритету зростає з підвищенням рівня освіти. Високий рівень характерний для категорії молоді зі спеціальною та незакінченою вищою освітою (66 % і 69 %) і пов'язаний з кваліфікованою та престижною роботою, яка вимагає знання державної мови. Соціологічні дослідження проведені І.Ю. Вільчинською показують, що нині в Україні окреслилося кілька соціально-громадянських самоідентифікаційних груп молоді. Перша (38,2 %) – “населення України”, це переважно україномовні українці, які географічно проживають у західному та центральному регіонах. Друга (27,8 %) – “населення району або міста”, яка майже порівну розподілилася по регіонах та етнічно. Серед них більше тих, хто говорить у сім'ї українською мовою. Третя – “населення СРСР” об'єднує 2,6 % україномовної молоді та 15,4 % російськомовної [3].

Висновки. У сучасному суспільстві свобода отримує економічне вимірювання. Іншими словами, якщо традиційна молода людина ідентифікується в міру політичної регламентації, то сучасна молодь ідентифікується в міру економічного добробуту. Відповідно до ідеологічного співвідношення політичної і економічної домінант визначається баланс системи ціннісних орієнтацій як суспільства, так і студентства в цілому. Ціннісна сфера українського студентської молоді має як загальні характеристики, так і особливості, залежні від політичного устрою, економічного добробуту суспільства і рівня життя населення, соціально-демографічного складу населення, розвитку соціально-культурних комунікацій, історико-культурних особливостей, інфраструктури соціальних інститутів, а також ефективності державного управління соціально-культурною сферою. Певною складністю перехідного періоду обумовлений той факт, що сфера ціннісних орієнтацій несе суперечність між ціннісними орієнтирами і цілями, що стоять перед державою і суспільством на цьому історичному етапі розвитку, з одного боку, а з іншого боку, соціальними, економічними, культурними запитами студентства. Система ціннісних орієнтацій, будучи не тільки елементом духовної сфери, проявом соціальної творчості, одночасно виступає проекцією ставлення студентства до навколишньої соціальної дійсності у формі реалізації сутнісних сил студентства, і в цьому сенсі вона є не тільки барометром настроїв студентства, але індикатором стабільності суспільства. Від того, наскільки збалансована система ціннісних орієнтацій під впливом політичних, економічних і культурних інститутів, залежить не тільки ефективності соціально-культурного виховання студентства, поступальний характер освітніх процесів, але і динаміка соціально-політичних перетворень у країні. Необхідні істотні корективи як у самій концепції, так і в механізмі реалізації державної політики у сфері молодіжної культури.

Список використаних джерел

1. Бичко О. Регіональні особливості параметрів етнічної ідентичності студентської молоді / О. Бичко // Соціальна психологія. – 2004. – № 3 (5). – С. 72-81.
2. Бойко С. Мовна ідентичність та національна свідомість громадян України / С. Бойко, Т. Воропаєва // Українознавство-2003 : календар-щорічник. – К., 2002. – С. 128-133.
3. Васильченко О. Уявлення молодих українців про українців / О. Васильченко // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 123-133.
4. Ваторопин А. С. Политические ориентации студенчества / А. С. Ваторопин // Социологические исследования. – 2000. – № 6. – С. 39-43.
5. Вишне夫斯基 Ю. Р. Студент 90-х – социокультурная динамика / Ю. Р. Вишне夫斯基, В. Т. Шапко // Социологические исследования. – 2000. – № 2. – С. 56-64.
6. Вільчинська І. Ю. Етнічна та національна ідентичність сучасної української молоді : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / І. Ю. Вільчинська ; Київський національний ун-т будівництва та архітектури. – К., 2002. – 192 с.
7. Воропаєва Т. Українська мова як базова основа національної ідентичності / А. С. Ваторопин // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. – К., 2007. – Вип. 11. – С. 13-17.
8. Гнатенко П. И. Национальный характер: мифы и реальность / П. И. Гнатенко. – К. : Вища школа, 1984. – 152 с.
9. Горбунова В. В. Психологічні чинники формування етнічної свідомості у юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук / В. В. Горбунова. – К. : Інститут психології Г. С. Костюка АПН України, 2003. – 19 с.

10. *Крысько В. Г.* Этническая психология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. Г. Крысько. – М. : Академия, 2002. – С. 88-118.
11. *Лук'яненко Л. Г.* Національна ідея і національна воля / Л. Г. Лук'яненко. – К., 2006. – 288 с.
12. *Наулко В.* Сучасний етнонаціональний розвиток слов'янських народів / В. Наулко // Університет. – 2006. – № 2. – С. 34-39.
13. *Огієнко І.* Українська культура / І. Огієнко. – К., 1988. – С. 239-240.
14. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Психологія етнічних спільнот і груп / Л. Е. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2006. – № 4. – С. 38-58.
15. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціалізація особистості в контексті етнокультурної парадигми / Л. Е. Орбан-Лембрик // Етнос і культура. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – № 1. – С. 85-90.
16. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія : підручник : у 2-х кн. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2004. – Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування.

УДК 316.61

Н.С. Левицька, асистент

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ЇЇ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

Досліджено екзо- та ендопсихологічні виявлення як чинники економічної соціалізації особистості в період її професіоналізації.

Ключові слова: економічна соціалізація, соціальні параметри особистості, потребова система індивіда.

Исследованы экзо- и эндопсихологические проявления как факторы экономической социализации личности в период ее профессионализации.

Ключевые слова: экономическая социализация, социальные параметры личности, потребностная система индивида.

The article investigates exo- and endopsychological detections as factors of economic socialization personality during it professionalization.

Key words: economic socialization, social parameters of individual, the individual's system of needs.

Постановка проблеми. Процес суспільних трансформацій, що відбуваються в нашій державі вже понад 20 років, наповнив новим змістом ціннісні орієнтації наших співвітчизників, збудував докорінно нові їх ієрархії. Це призвело до нівелювання окремих попередньо істотних ціннісних орієнтирів та визнання задоволення особистісних потреб як першочергового. Таким чином, для переважної більшості українського суспільства характерною є тенденція до пріоритету вітальних потреб. Останнє зумовлено низьким рівнем матеріального забезпечення, що лише дозволяє обмежено задовольнити просте фізіологічне відтворення (одяг, їжа) особистості, незважаючи навіть на потреби в культурно-дозвіллевій сфері [4]. Ці явища, з одного боку, стимулюють творчу активність, прояв індивідуальних якостей, підвищують конкурентоспроможність, а з іншого – призводять до культивування егоцентричних настроїв, розповсюдження феномену економічної десоціалізації.

Світові тенденції розвитку цивілізації, а отже й ведення економічної діяльності, вказують на необхідність економізації витратності виробничих процесів та споживання в цілому. Тобто подібний стан речей вимагає від України не лише напрацювання рамко-